

EDWARD
HOLLIS

Cum să creezi un cămin

Traducere din limba engleză
de George Chiriță

Cuprins

Introducere	7
I. Cum să construiești un cămin.....	13
2. Cum să mobilezi un cămin	33
3. Cum să decorezi un cămin.....	53
4. Cum să colecționezi într-un cămin.....	73
5. Cum să întreții un cămin	91
6. Cum să te simți ca acasă, când nu ești acasă	111
Concluzie: Cum să creezi un cămin.....	131
Temă pentru acasă	143
Bibliografie.....	147
Note	150
Mulțumiri.....	155
Mulțumiri pentru imagini.....	156

Cum să faci căminul perfect: desenând un arhetip.

O imagine și un cuvânt

Cu toții știm ce înseamnă acasă, nu-i așa?

Roagă-l pe un copil să-și imagineze o casă, și va desena întotdeauna același lucru. Va avea o potecă șerpuind de la poarta grădinii până la o ușă din față, flancată de ferestre pătrate, fațada se va continua cu un acoperiș ascuțit triunghiular. Dacă privești mai sus, vei vedea probabil un coș, asortat cu vâlături de fum.

Este o imagine omniprezentă, pe care toți o întâlnim când suntem copii, în fiecare poveste. Este căsuța din care pornește Scufița Roșie ca să se întâlnească cu lupul, este Jack, ca să-și vândă vaca pentru câteva boabe de fasole. Este casa în care se strecoară Goldilocks, ca să-și mănânce supa, este casa făcută din turtă dulce, care îi atrage pe Hansel și Gretel în ghearele vrăjitoarei. Poștește înăuntru, pare să ne spună coșul fumegând, și o vei găsi pe Mama Gâscă spunându-și poveștile la gura sobei.

Este o imagine omniprezentă și pentru adulți, repetată în vitrinele agențiilor imobiliare sau de-a lungul suburbiilor, de la satele din pădurile germane până la terenurile de golf din Shenzhen. Este o imagine care îi obsedează pe arhitecți, dezvoltatori și constructori, care revin la ea neîncetat, ca fiind forma implicită de casă.

Este o clădire simplă, despărțită de lume printr-o grădină, străjuită de patru pereți solizi, adăpostită sub un acoperiș și încălzită de focul din cămin. Este un loc al stabilității și al ordinii, garantate de așezarea simetrică a ușilor și ferestrelor. Este genul de clădire pe care o numim casă.

În mandarină, ideograma care o descrie, pronunțată „shè“, este chiar desenată ca o casă: 舍. În italiană, portugheză sau spaniolă, am putea numi o astfel de imagine *casa*; *maison*, în franceză, *Haus* în germană. Sunt înșelător de simple, atât desenul, cât și cuvântul pe care îl folosim pentru a-l descrie. Nu e de mirare că o pot desena atât de bine copiii. Nu e de mirare că ajunge peste tot.

Dar începe să folosești cuvântul „cămin/acasă“ și lucrurile se complică. Porumbeii călători (homing, homer) se întorc în locul de unde au venit. Echipele sportive joacă acasă sau în deplasare, în Marea Britanie există un ministru de Interne (Home Secretary), iar în Statele Unite există un Minister al Siguranței Naționale (Homeland Security). Când francezii vor să spună că sunt acasă, spun *chez nous* (n.t. la noi); termenul german *Heim*, ca și „home“ în engleză, înseamnă ceva foarte diferit de *Haus*. În hindi, termenul pentru casă, *grha*, înseamnă și „familie“ și, cu un „a“ accentuat, ajutor în gospodărie. Cuvântul grec modern pentru casă, *spiti*, derivă din aceeași rădăcină ca și cuvântul „ospitalitate“. În maghiară, casă se spune *otthon*: locul nostru de origine. Căminul, par a spune aceste cuvinte, este locul de unde venim și căruia îi aparținem.

Desfă în bucăți desenul copilului și vei găsi o etimologie la fel de încurcată. Casa este clădirea de unde începem și se află acolo de atât de mult timp și a evoluat de-a lungul atâtor secole, încât este greu de imaginat unde ar fi putut începe ea însăși.

Fațada simetrică este o invenție a Renașterii italiene din secolele al XV-lea și al XVI-lea – nu din întâmplare epoca în care s-a născut concepția noastră modernă despre teatru. Este, așa cum implică și cuvântul, o mască, un decor de teatru, care ascunde realitatea dezordonată a căminului în spatele unei iluzii de grandoare formală (mergi în spatele majorității caselor și vei

constata că simetria a dispărut). Fațada lasă să se înțeleagă că o casă bine condusă are un rol în păstrarea ordinii publice, dar și a armoniei domestice private.

Faptul că o casă trebuie să aibă două nivele este o noțiune nu cu mult mai veche decât fațada care le maschează. Odată, de mult, cel puțin în Europa, majoritatea oamenilor locuiau în clădiri cu un singur nivel, care aveau numai o cameră. Abia în a doua parte a Evului Mediu, au început să mai apară și alte încăperi. De abia în secolul al XVII-lea, câteva dintre aceste încăperi au primit funcții specifice; și doar începând cu secolul al XIX-lea dormitoarele s-au retras din spațiile publice ale nivelului principal la un etaj superior numai al lor. Dacă fațada simetrică a casei spune o poveste despre fața publică a căminului, multiplicarea încăperilor interioare spune povestea opusă, cea a căminului ca loc de refugiu privat.

Coșul era un rezultat al acestei dezvoltări. Când casa era alcătuită dintr-o singură cameră, oamenii se mulțumeau cu o gaură în acoperiș și cu un foc direct dedesubt, pe jos; dar, după ce casa a început să aibă încăperi mai multe și mai mici, pe mai multe nivele, o astfel de abordare provizorie a devenit inaplicabilă. Șemineul și coșul erau dispozitivele moderne și sofisticate, proiectate pentru a devia fumul înecăcios din anumite încăperi și a-l scoate prin partea de sus a acoperișului.

Și astfel ajungem la acoperișul propriu-zis. Este mult mai vechi decât orice altă componentă. În Marea Britanie, casele lungi, cu o singură încăpere, ale anglo-saxonilor erau aproape în întregime acoperiș, la fel ca și fermele celților și ale oamenilor din epoca fierului, care i-au precedat. Construcția africană kraal este numai acoperiș, cum sunt și casele din stuf ale locuitorilor mlaștinilor din Irak. Similitudinea acestora este rezultatul unei strategii pragmatice mai curând, decât o coincidență cosmică.

Este mult mai ușor să faci o structură triunghiulară să stea în picioare, decât una rectangulară.

Să luăm cuvintele pe care le folosim pentru casă, să luăm desenul copilului nostru și să-l desfacem în bucăți. Să dăm jos fațada simetrică, să dărâăm pereții dintre camere și să facem una singură, să turtim etajul superior, să dăm jos coșurile, și ce ne rămâne? O colibă aproape conică din stuf, cu focul care fumegă în mijlocul podelei. Poate că nu arată nici pe departe precum căminul tău sau al meu, dar de aici au început amândouă.

Cămin și casă: origini

Chiar și în cea mai glorioasă perioadă a Imperiului, romanii țineau o astfel de colibă lângă templele și palatele din Forum pentru a-și aminti de unde porniseră. Desigur, trestia tot lua foc de la scânteile aruncate de focul care ardea în mijlocul podelei, dar reconstruiau coliba de fiecare dată, la fel. O numeau *Tugurium Romuli*: casa lui Romulus, legendarul fondator al orașului și primul lor rege.

Iar cu mai bine de două mii de ani în urmă, în tratatul său de arhitectură, Vitruvius a folosit *Tugurium Romuli* pentru a face speculații referitor la originile arhitecturii. Vitruvius trăia într-o lume în care istoriile vremurilor antice erau amintite prin mituri și legende, mai curând decât în arhive și evidențe, astfel că reconstrucția sa era una imaginativă, redată, la fel ca toate acele basme despre căsuțele din pădurile germane, ca poveste.

Odată, demult, scria el, oamenii locuiau ca animalele sălbatice, rătăcind prin sălbăcie. Apoi, într-o zi, un fulger a produs un incendiu în pădure și oamenii au început să se strângă în jurul lui, în cerc, pentru a-și încălzi mâinile. Stând împreună, pentru prima dată, într-un singur loc, au început să vorbească

unul cu altul și să-și împărtășească idei despre cum s-ar putea stabili undeva:

Unii le-au făcut din crengi verzi, alții au săpat peșteri în peretele muntelui, iar alții, copiind cuiburile rândunicilor și felul în care construiau acestea, și-au făcut refugii din pământ și crengi. Apoi, observând adăposturile altora și adăugând noi detalii propriilor proiecte, au construit colibe din ce în ce mai bune, odată cu trecerea timpului.¹

Tugurium Romuli, observa Vitruvius, era ultima relicvă a acelor zile imemorale; dar mai era și altceva, pentru că a specula pe seama originilor, în special a celor mitice, înseamnă să speculezi asupra esențelor. Esența căminului, lasă să se înțeleagă povestea lui Vitruvius, nu se află în holurile placate cu marmură și în fațadele maiestuoase ale vremii sale, ci în ceva mai simplu: un grup de oameni care se încălzesc în sălbăcie, în picioare sau șezând în jurul focului și vorbind unul cu celălalt.

Italianii încă mai au un cuvânt special pentru acasă: *focolare*. Caută originile cuvântului și vei găsi denumirea latină pentru cămin, care este *focus*. „Cămin și casă” spunem; iar când îi învățăm pe copii să deseneze o casă, o încununează cu un coș. Mai bine de un mileniu după ce ultimul exemplar al primei case, *Tugurium Romuli*, a dispărut într-un incendiu despre care nu s-a scris mult, acesta continuă să trăiască, într-un cuvânt și un desen de copil.

Spre vest: case pentru coloniști

Căminul este punctul nostru central, locul de origine; și, oriunde suntem și oricine suntem, propriul punct de origine al

acesteia rămâne cu noi. Arhitectului american Frank Lloyd Wright i se atribuie meritul de a fi fost unul dintre inventatorii casei moderne. La prima vedere, nu putea să fi fost mai diferit de atât față de sălbaticii din vechiul mit al lui Vitruvius și colibele lor primitive.

Wright și-i imagina pe clienți ca pe niște coloniști, care-și afirmau dreptul asupra suburbiei verzi a orașului Chicago, Oak Park, cu mortar și cărămizi, la fel cum predecesorii lor făcuseră în prerie cu căruțele cu coviltir; și a fost un deschizător de drumuri în construcția de case noi pentru oameni noi, oameni ai căror părinți fugiseră de lumea veche către cea nouă, pentru a-și croi propriile vieți noi, liberi de balastul trecutului.

Li se spunea „case de prerie“, făcându-se referire la spațiile largi și libere din Lumea Nouă, care se întindeau în fața lor; și, cu grinzile îndrăznețe în consolă, spațiile deschise de locuit și ferestrele largi, erau locuri pentru pionierii care lăsaseră în urmă convențiile demodate.

Atunci când Wright a decis să-și construiască propria casă, s-a îndreptat și el către Vest: „un exil voluntar, în terra incognita“,² și, fiind el însuși din Vestul mijlociu al Statelor Unite, s-a trezit, în mod ironic, că se duce acasă, la dealurile din valea Wisconsin, de unde venise inițial. „Era unul dintre locurile mele preferate când eram copil“, scria, „pentru că acolo creșteau dediței în soarele de martie, în timp ce zăpada încă brăzda dealurile.“³

Wright s-a întors la propriul loc de origine; dar pentru el, aceasta era o dublă întoarcere. Și-a numit casa Taliesin, un nume galez, în onoarea țării din care bunicii săi plecaseră cu vaporul, părăsind Lumea Veche, către cea Nouă. Ca o Americă imaginată el însuși, dealul din vale de la Taliesin era sălbatic și nelocuit; iar Wright nu avea nicio intenție să-i tulbure frumusețea originală.

Și-a proiectat o casă care „să aparțină aceluia deal, la fel ca și copacii și terasele de piatră; la fel cum îi aparținuseră bunicul și mama“.⁴ Taliesin era „o casă a Nordului. Întregul ansamblu era jos, larg și adunat, un adăpost larg în căutarea tovarășiei cu împrejurimile“⁵. Adăpostită sub acoperișuri enorme, ancorată de coșuri grele de piatră, literalmente profund înrădăcinată în acel loc, Taliesin era tot ceea ce se străduiește desenul copilului nostru să fie. Era acasă.

Un mit: o poetică a caselor

Pentru copii și oameni mari, pentru romanii din Antichitate și americanii moderni, imaginile caselor și căminelor amintesc de locul de unde venim și, prin urmare, de cine credem că suntem. Mai mult, așa cum vom vedea, căminul nostru ne face cine suntem. Dacă dorim să înțelegem una, trebuie să încercăm să o înțelegem și pe cealaltă.

În lucrarea sa, *Poetica spațiului*, publicată în 1958, filosoful francez Gaston Bachelard a subliniat esențialul: „O casă reprezintă un ansamblu de imagini, care oferă omenirii dovezi sau iluzii de stabilitate“.⁶ Acesta poate fi motivul pentru care desenul copilului este atât de convingător: reprezintă un loc și ceva care este, spre deosebire de lumea de dincolo de poarta grădinii, neschimbător.

Poetica spațiului este, aparent, o scotocire printr-o casă tipică: cu pivniță, două etaje de locuit și un pod; dar este în același timp și o meditație despre cum folosim o astfel de casă pentru a reuși să ne simțim ca acasă în lumea mai largă. „Casa noastră“, scria Bachelard, „este primul nostru univers, un ade-vărat cosmos în toate sensurile cuvântului.“⁷

Respe Și acel cosmos nu este nici pe departe o idee filosofică abstractă. „Casa în care ne-am născut este gravată fizic în noi“, scria Bachelard, ca „un grup de obiceiuri organice. După 20 de ani, în ciuda tuturor celorlalte scări anonime, vom capta reflexele «primei scări», nu ne vom împiedica de acea treaptă cam înaltă ... senzația celui mai mic ivăr a rămas în mâinile noastre.“⁸

Ne închipuim clădirile ca fiind obiecte pasive făcute de mâna omului; dar, Bachelard susține că lucrurile stau, de fapt, exact invers. Felul în care mâinile noastre (și, prin extensie, restul corpului nostru) își găsesc drumul prin spațiile în care locuim este format de primul spațiu pe care acestea le-au atins vreodată, clăirea de unde începem: acasă. Ca și ungurescul *otthon* sau italianescul *focolare*, acasă este punctul nostru de origine: centrul pământului pe care fiecare dintre noi ajungem să-l locuim.

„Foarte multe dintre amintirile noastre sunt adăpostite în casă“, scria Bachelard, „și atunci când casa este ceva mai elaborată, dacă are o pivniță și un pod, unghere și nișe în pereți, amintirile noastre au refugii cu atât mai clar stabilite.“⁹ Încearcă să-ți imaginezi casa pe care o descrie: este o versiune ușor mai elaborată și mai pitorească a desenului copilului cu care am început. Ai fi tentat să te gândești la vreo casă cu turnulețe din secolul al XIX-lea din suburbiile nordului Franței: exact genul de casă în care a crescut Bachelard însuși.

Dar forma acestei case imaginare nu era doar rezultatul unei contemplări autobiografice. Bachelard era oarecum un apostol al psihanalizei, iar casa lui a fost construită ca metaforă pentru id, ego și superego și tot restul. „Conștientul acționează ca un om“, îl cita pe Jung, „care, auzind un zgomot suspect în pivniță, se grăbește către pod și, negăsind hoți acolo, decide, în consecință, că zgomotul nu era decât în mintea lui. În realitate, acest om prudent nu a avut curajul de a se aventura în pivniță.“¹⁰

Iar aceasta îi conferă o structură foarte specială casei imaginare a lui Bachelard. La mijloc, este o regiune „conștientă“ a casei – egoul – în care se trăiește viața de zi cu zi. Este încadrată de două alte spații: un pod deasupra, cu un talmeș-balmeș de *memoriae* seci ale superegoului; și pivnița de dedesubt, ale cărei umezeală și întuneric stârnesc terorele fără nume și dorințele inșatiabile ale id-ului.

Căminul reprezintă stabilitatea într-o lume instabilă. Acasă este o metaforă pentru sine. Acasă este depozitul amintirilor. Căminul este făcut de noi și ne face ceea ce suntem. Acasă este locul unde putem fi noi înșine. Nu are nimic naiv desenul celui copil, cu cutia de cărămidă de la capătul drumului prin grădină, cu acoperișul triunghiular și coșul fumegând; și nu este doar desenul unei clădiri. Este o reprezentare a celui care crezi că ești.

O realitate: cutii suprapuse

Dar, ca și zgomotele fermei cu care copiii de la oraș, care nu au văzut niciodată o vacă și nu au auzit o rață, învață să vorbească, arhetipul casei pe care ei învață să o deseneze (și pe care noi visăm să o construim ca adulți) este o raritate. Foarte puțini dintre noi ne putem permite să construim o casă într-o grădină, ca o clădire de sine stătătoare, cu două etaje și un acoperiș, și un coș.

„În Paris“, scria Bachelard, „nu există case, iar locuitorii marelui oraș trăiesc în cutii suprapuse.“ Îi era greu să accepte acest lucru: „Numărul străzii și etajul arată locația vizuinii noastre convenționale, dar locuința nu are nici spațiu în jur și nici verticalitate înăuntru.“¹¹ Cu alte cuvinte, imobilelor produse în masă în care locuim majoritatea dintre noi le lipsește amploarea și adâncimea psihologică a unei case independente.

Cum să crezi un cămin în orașul modern: apartamente de locuit în Shanghaiul contemporan.